

EXPOZIȚIE DE DOCUMENTE ORIGINALE
"ACTIVITATEA P.C.R. ÎN ARMATĂ"

Dumitru PAPOIU

În ciclul manifestărilor legate de sărbătorirea semicentenarului Partidului Comunist Român, **Muzeul militar central** a organizat expoziția „Activitatea P.C.R. în armată”, o temă mai puțin studiată, a cărei elucidare și tratare expozițională a mobilizat eforturile întregului personal științific al instituției noastre, îndeosebi al secției de istorie contemporană.

Finalizarea acestor eforturi, concretizate în expoziția de documente originale (peste 230, din care multe inedite), aproximativ 100 fotografii și machete, oferă o amplă și sugestivă retrospectivă a activității revoluționare în armată, condusă de către P.C.R.

Manifestele, broșurile, lucrările de grafică militantă stau pe primul plan în atenția noastră și sint coroborate cu note și documente oficiale ale timpului, ce reflectă forța și semnificația acțiunilor desfășurate de militanții revoluționari, în condiții deosebit de dificile, în rândurile armatei.

Programul Partidului Socialist din România, prezentat în extenso, prevedea „*Desființarea armatei permanente și înlocuirea ei prin miliția națională, organizată pe baze democratice... Armata trebuia să fie numai pentru apărarea țării și să nu intervină în luptele dintre capital și muncă ca să ia apărarea boierilor și fabricanților împotriva țăranilor și muncitorilor*”. Schimbarea caracterului armatei și atragerea ei de partea proletariatului a preocupat mișcarea socialistă românească. Continuând, la un nivel superior, cele mai înaintate tradiții ale mișcării revoluționare-democratice, partidul comunist a considerat extrem de importantă atragerea masei ostășești de partea luptelor progresiste.

Primul număr al ziarului „Trăiască Socialismul”, apărut în 14.XI.1918, după retragerea trupelor germane de ocupație, publică chemarea *Partidul Socialist și Uniunea Sindicală din România, Către muncitorimea de la orașe și sate*, în care se enunță un obiectiv major al luptei revoluționare, privitor la armată: „*Ciocoiii noștri vor să aibă armata în mână ca să-și apere privilegiile, ca să împiedice venirea la putere a poporului muncitor. Partidul Socialist din România, singurul reprezentant al poporului vă cheamă în jurul drapelului de dezrobire...*”.

Revelatoare asupra orientării tactice și strategice, în perioade diferite ale luptei revoluționare, sint manifestele adresate tuturor celor asupriți, sau, în mod special, militarilor. Astfel, *Către soldații români*, manifest din 1918, respinge justificarea oficială a prelungirii mobilizării din toamna aceluia an, deschizând o perspectivă revoluționară celor îmbrăcați în straie militare: „*Jur împrejur fierbe lumea ca un cazan uriaș. S-au ridicat pretutindeni desmoștenii și oropsiții sorții ca să scuture jugul bogătașilor, să sdruncine din temelii lumea veche... să ridice zidirea măreață a vieții celei noi, întocmirea comunistă*”.

În categoria documentelor de importanță deosebită, *Cartea robilor*, broșură editată în 1918 de către Comitetul Comunist Revoluționar Român în seria „Biblioteca comunistă” (nr. 3) difuzată și în cazărțile Diviziei 8 infanterie, merită o atenție specială, dat fiind anul apariției și ideile leniniste revoluționare, prezentate soldaților într-un mod accesibil. Astfel, necesitatea schimbării caracterului armatei din instrument al clasei stăpînitoare în braț înarmat al asupriților este elocvent redată: „*trebuie să lucrăm cu toții ca armata să fie de partea noastră, adică soldații, care sînt frați de ai noștri, să nu mai fie de partea stăpînitorilor, ca în 1907*”. În aceeași broșură, în textul Internaționalei sint incluse cîteva versuri noi, cu aceeași idee: „*Ne-au dat miros de praf bogății | Pace-ntre noi și luptă lor. | Cînd s-or uni cu noi soldații | Vor pune arma la picior*”.

9. Iunie 1933
 În vederea...
 Comitetul de...
 Nr. 10
 Domnului...
 Partidul socialist din România, având
 în vedere că în congresul său general, cu care
 transmise ordinul de zi, pe care îl elaborem astăzi,
 vă rugăm să dispuneți a nu se pune, în acest scop,
 la dispoziția sale partidului din Sf. Ionică 12.
 Ca această ocazie să poată fi utilizată în
 lămurirea, în privința ordinului de zi și conținutului
 și abanșă de tranziție mare și sărbătorii, a partidului
 de Sf. Ionică pe amii trecuți.
 2) Aplicarea și programul, pe care îl în discuție
 trebuie să fie programul de a aplica sau nu la
 întreprinderile și organizațiile și organizațiile,
 modificând sau reînnoind programul partidului.
 3) Problema agrară: modul în care se poate
 rezolva această problemă în țara noastră
 din punctul de vedere socialist.
 4) Utilitatea cooperativelor și modul lor de organizare
 și funcționare.
 5) Cum trebuie organizată presa în vederea propagării
 programului și a educației masei.
 6) Creșterea naționalității din punct de
 vedere economic și politic și cultural.
 Ștefan...
 Ministerul de Interne București
 1933-1-11

DE VREM SĂ FIE PACE IARĂ
 SA IZGONIM PE NEMȚI DIN ȚARA

Manifeste și fluturași din expoziție

PACE-PÂINE-LIBERTATE
 Noi asta vrem!

Hitler și Antonescu au adus războiul pe pământul fetei noastre por-
 Ardealului și Ungurii. Prezența ucigașilor hitlerici în țară a adus dero-
 mit-olamă în Rusia. bandanțele distrugătoare aliate asupra orașelor și re-
 lelor românești. A asculta de guvernul Antonescu cu
 U. Sov. ne poate salva țara de la un dezastru lo-
 tal. Distrugeți tot ce folosește războiului hitleric și
 cărați la centrul de obiective militare. Armata și popu-
 lația română trebuie să ridice armele împotriva hoar-
 delor nemțești de ocupație. Luptați pentru liberar-
 rea patriei din închisori și lagăre. AFARA CU NEMȚII
 DIN ȚARĂ! Grupul patriotic „Grivița”

Cerere adresată Ministerului de Interne pentru desfășurarea
 lucrărilor Congresului I al P.C.R., „Sala partidului din
 str. Sf. Ionică 12”.

Manifestul Soldați români, semnat de grupul comunist transilvănean, îndeamnă: „Nu fiți armă
 oarbă în mâna cîrmuitorilor. Luați toată puterea în minile voastre! Trăiască înfrățirea țăranilor și mun-
 citorilor din toată lumea; Trăiască lupta armată a tuturor celor asupriți în contra tuturor asupritorilor!
 Difuzarea în rîndurile ostașilor a ideii solidarității de clasă a celor ce muncesc este trăsătura comună
 esențială a tuturor manifestelor și broșurilor propagate de P.C.R.: „Camarazi, să nu ridicăm armele
 contra muncitorilor și țăranilor. Ei luptă și pentru noi. Pentru că și noi, soldații, sîntem asupriți ca
 și ei. Avem aceiași dușmani...”. Acest extras dintr-un manifest semnat C.C. al U.T.C. din România
 și adresat „cătore toți soldații din România” cu ocazia zilei de 1 Mai, în anul 1933, se încheie cu apelul
 „Trăiască lupta comună a muncitorilor, țăranilor și soldaților!”

Un document al oficialității alarmează forurile militare, surprinzînd răspîndirea ideilor revolu-
 ționare în rîndurile armatei române: „Marele Cartier General este informat că Comitetul comunist bol-
 șevist (din Rusia) lucrează la tipărirea în limba română a unor broșuri cu caracter revoluționar. Astfel:
 „Cartea robilor”, „Un discurs al lui Lenin”, „Ce a dat revoluția norodului”, „Foaia țăranului...”.
 Această notă „strict secretă” reda într-o manieră lapidară, activitatea laborioasă propagandistică și
 publicistică a militanților revoluționari români internaționaliști. Activitatea revoluționară din întreaga
 țară explică ordinul circular din care extragem: „Propaganda bolșevică comunistă se întefeste din zi în
 zi, mai ales în vechiul regal, căutînd să pătrundă pe toate căile în rîndurile armatei în cazărni, agenții
 (dușmani) servindu-se de soldații întorși în permisi, concedii sau diferite delegații. În prezent circulă o
 broșurică în versuri: „Măi frați soldați...” cu inscripția pe copertă „Citii-o și dați-o mai departe”.

Șef St. M. Gl.
 Gl. Cihoschi (7.II.1920) M.C.G.L. către C. II. A.

După crearea P.C.R., activitatea de propagandă și mijloacele de răspîndire a ideilor revoluționare
 în armată, în cazărni și pe terenurile de instrucție, se amplifică substanțial.

În 1932, apare broșura *Pentru ce trebuie să lupte orice soldat*, editată de C.C. al P.C.R., ca și broșura, editată de C.C. al U.T.C., *Recruții în România burghezo-moșierească* cu subtitlul *Cum trăiesc și ce îi așteaptă pe tinerii muncitori și țărani săraci care pleacă în armată*¹.

În octombrie 1933, cu titlul *Către toți soldații și marinarii, muncitori și țărani îmbrăcați în haine militare*, apare broșura în care se analizau condițiile grele de trai și muncă în România burghezo-moșierească, cauzele sociale și politice care au determinat luptele de clasă de la începutul deceniului 4 al secolului nostru, ca și exemplele de solidarizare a militarilor cu lupta greviștilor.

Împotriva imensului aparat represiv al burgheziei, solidari, comuniștii găseau modalități de tipărire a literaturii revoluționare și metode ingenioase de difuzare a acestora. Între copertile unei cărți intitulată *„Din tainele radiofoniei”* se difuzează *Pentru pace, pământ și libertate* — rezoluțiile și hotărârile plenarei a V-a lărgite a C.C. al P.C.R., în care se spune că armata *„trebuie democratizată, ca dintr-un instrument de agresiune să devină apărătoarea poporului”*. Este perioada în care P.C.R. atrage atenția asupra pericolului fascist intern și extern și cheamă poporul la luptă.

O categorie importantă a mărturiilor documentare descoperite de organizatorii expoziției se referă la activitatea revoluționară a frunțașilor mișcării socialiste și comuniste care au avut strinse legături cu armata. Despre întemnițarea, pentru participarea la conducerea grevelor din decembrie 1918, și despre sfârșitul vieții lui I. C. Frimu, ca și despre mișcarea de solidaritate a socialiștilor arestați, prilejuită de momentul solemn al înhumării acestuia, se amintește într-un raport confidențial.

Un alt raport relatează : *„Am onoarea a raporta că individul Gh. Nicolăescu zis Mizil a fost în cercetarea noastră în chestiunea mișcării revoluționare socialiste... e soldat aparținând regimentului 2 artierie din contingentul 1908 unde a fost mobilizat”* (document oficial al Corpului II armată din 18.II.1919).

Sentața de condamnare a locotenentului în rezervă Mihai Gh. Bujor, militant de seamă al mișcării revoluționare, s-a pronunțat în 8.V.1920, pentru participare la lupta pentru apărarea Statului Sovietic, în calitate de comandant al Batalionului revoluționar român la Odesa. Deosebit de semnificativă este, din aceeași categorie de documente, nota informativă adresată comandantului Corpului III Armată, din 9 dec. 1920 : *„...s-a găsit la prof. P. Constantinescu, socialist extremist... un număr de trei scrisori semnate de lt. col. S. Constantinov, ajutorul Comandantului Regimentului de infanterie nr. 12 Cantemir și din conținutul cărora se constată că acel ofițer este socialist extremist”*. Această legătură între unul din militanții de frunte ai Partidului Socialist ce se radicaliza și un ofițer superior reflectă popularitatea crescândă a ideilor de stînga revoluționare ca și starea de spirit a unora din cadrele superioare ale armatei².

În alte documente oficiale militare se prezintă, pentru anul 1934, numele și adresele, într-un tabel cu peste 800 persoane, a unor cunoscuți comuniști din București : Nicolae Ceaușescu, nr. 192,

¹ U.T.C. demască caracterul de clasă al armatei burghezo-moșierești, scopul ei și compoziția de clasă, adresînd soldaților tineri chemări revoluționare : *„Numai lupta de masă înscamnă pulcerea care impune, care silește pe asupritori să cedeze (...). Intrați în Uniunea tineretului comunist iar noi tinerii în haine soldățești să ne înfrățim (cu) muncitorii demonstranți și greviști și să luptăm cu ei... Soldați, nu trageți în muncitori și țărani la demonstrații, greve, revolte fărănești. Alăturați-vă luptelor lor care sînt și ale voastre... Formați celule comuniste în armată!”*

² Prof. P. Constantinescu-Iași în paginile memorialistice *Prietenii noștri din armată*, publicate de „Apărarea Patriei” nr. 6062 din 21 aprilie 1971, pag. 3, pornind de la acest document descoperit de colectivul de organizare a expoziției, insistă asupra acestor relații de prietenie și asupra activității revoluționare a altor ofițeri *„patrioți sinceri, oameni cu vederi democratice”*.

Extras din raportul Corpului 2 armată, pe luna mai 1927.

VI). MIȘCAREA COMUNISTA ȘI SOCIALISTA.

Regimentul 21 Infanterie din inițiativa proprie, a pus în discretă urmărire pe soldații Neghedus Andrei, Renschin Gr., Danjansechi Mihai, precum și pe elevul cu T.R. Patrășceanu, ca unii ce ar întreține legături de prietenie cu diverși și cunoscuți comuniști. -

fila 9, Gh. Gheorghiu-Dej, nr. 292, fila 10, Lucrețiu Pătrășcanu, nr. 545, fila 14, Boris Ștefanov, nr. 694, fila 16 etc. (Corpul 2 armată, dos. 55/1934, filele 2—17).

Într-un raport informativ al Corpului 2 armată, pe luna mai 1927, la capitolul „Mișcarea comunistă și socialistă”, se precizează : „Regimentul 21 infanterie, a pus în discreditate urmărirea pe soldații *Hegheduș Andrei, Renschin Gr., Dojanschi Mihai precum și pe elevul T.R. Pătrășcanu* ³, ca unii ce ar întreține legături cu diverși și cunoscuți comuniști”. (M.F.A. — M.St.M. 1927, dos. 212/260, fila 236).

Numeroase note informative, sinteze și note rezumative, alarmează tot timpul autoritățile asupra circulației și influenței manifestelor, broșurilor, fluturașilor editați de P.C.R., și a răspîndirii lor în armată la toate nivelele, de la eșaloanele superioare (Marele Cartier General, Marele Stat Major) pînă la companii și plutoane. De asemenea ele fac probă concludentă, indubitabilă, asupra ecoului și rezultatelor vastei munci propagandistice desfășurate de militanții revoluționari socialiști și comuniști în rîndurile armatei, infirmînd teza oficială a caracterului apolitic al acesteia.

Organizarea expoziției a însemnat, în primul rînd, o atentă muncă de selecție, în cadrul unui material vast, de o deosebită valoare istorică, selecție în care a primat criteriul științific și cel expozițional.

În același timp, ținînd seama de caracterul aparte al unei expoziții de documente originale, de necesitatea ca acestea să poată fi citite de către vizitator, s-a urmărit calitatea literei, vizibilitatea, gradul de conservare a materialelor, sistemul de iluminare — rezolvat în expoziție prin folosirea lămpilor fluorescente, care asigură o lumină intensă și uniform repartizată. Alături de grija de a asigura vizitatorilor condiții bune de vizionare, a stat preocuparea de a feri documentele de degradare. Manifestele expuse sub panouri mari de sticlă, așezate vertical, pe un fundal, dominat de roșu și albastru — sînt protejate fiecare de cite un inveliş transparent de celoid, tăiat după dimensiunile documentului și fixat de pereții expoziției.

În spațiile dintre panouri au fost plasate fotografiile mult mărite, care creează o anume atmosferă și conferă expoziției dinamism și adîncime. Sînt expuse de asemenea drapele și stindarde ale unor unități militare cu tradiții de luptă revoluționară.

Primul panou cuprinde atestări documentare ale radicalizării mișcării revoluționare (1918—1921), care a cuprins și masele militare : „*încă de la sosirea regimentului în garnizoana București... am fost sesizați de o continuă propagandă socialistă bolșevică, întreprinsă de către lucrătorii civili și militari de la rezerva Corpului de Aviație... maiorul Nistor a aflat că soldații de la aviație, în majoritate membri declarați ai partidului socialist comunist au început o vie propagandă prin broșuri și vorbe spre a câștiga de partea lor soldații noștri...*” (adresă a Regimentului 18 Gorj către Corpul 2 Armată București, 2 martie 1920) ⁴.

În noaptea de 11/12 martie 1921, pe teritoriul Corpului 2 Armată este difuzat „Apelul către tovarășii îmbrăcați în haine de soldați”. Manifestul „Muncitori, țărani și soldați” răspîndit citeva zile mai tîrziu și semnat de C.C. al grupurilor comuniste din România, arată necesitatea creării partidului revoluționar al clasei muncitoare. Cităm din manifest : „*Gîndiți-vă și pregătiți-vă pentru ziua de mîine! Trăiască revoluția! numai ea ne poate scăpa de scumpete și lipsă! Numai munca într-o lume fără stăpînitori și stăpîniți poate fi o muncă în folosul tuturor. Pentru o astfel de schimbare socială, e nevoie de partid comunist... În lumea întreagă sînt partide comuniste. Partidul Comunist din România va trebui să aibă organizațiuni în orașe, sate și armată. Frații noștri din armată nu pot fi decît (...) contra stăpînilor. Ei trebuie să minuiască armele alături de noi pentru: Dezrobirea noroadelor muncitoare! Dictatura proletariatului! Guvernul sfaturilor de muncitori, soldați și țărani săraci! Revoluția mondială! Internaționala comunistă!*”.

Următoarea idee tematică majoră, reprezentată în expoziție, este redată în panoul al doilea și se referă la solidaritatea și sprijinul internaționalist (1918—1921). Documente oficiale atestă că voluntarii români înrolați în rîndul armatelor revoluționare din Rusia și Ungaria au înscris pagini de eroism și solidaritate internaționalistă. Dintre cei scăpați cu viață mulți au suferit apoi ani grei de temniță pentru convingerile lor politice și activitate revoluționară ⁵.

³ Într-adevăr Lucrețiu Pătrășcanu a marior între anii 1926—1927 Școala de ofițeri rezervă pentru administrație, din orașul Bacău. Informația din document se referă la perioada de stagiul la acest regiment.

⁴ Din 6 februarie 1920 un referat confidențial al Marelui Cartier General semnat de generalul Prezan și înaintat guvernului, prezenta situația „alarmantă” pentru cercurile conducătoare, dar fiind că „ultimale descoperiri în privința propagandei subversive interne ne arată că (...) se întîrse din zi în zi, căutînd să pătrundă pe toate căile și în rîndurile armatei, în cazărmi (...) servindu-se de soldații care se întorc din permisii, concedii, delegații etc.”.

Importantă este menționarea unui curent general de stînga manifestat prin presă : „La această propagandă, individuală (...) se asociază și propaganda mai puțin deghizată prin campania unei anumite prese „Adevărul”, „Dimineața”, „Izbinda”, „Avîntul”) care sînt numai niște anexe ale propagandei în stil mare și pe fața a socialiștilor prin toate manifestările lor de presă („Chemarea”, „Socialismul”), care tînde spre culmea ce ne-o indică clar moșniunile luate în adîndurile recente ale secțiilor București și Craiova, prin care se cere afilarea Partidului Socialist Român la Internaționala a III-a”.

⁵ „Hurmuzaचे Petre, cercelat la această direcție... a făcut parte din batalionul 1 din Armata roșie ungară a lui Bela Kuhn din Budapesta... Susnumitul a declarat că din batalionul revoluționar în care se găsea încorporat mai făcea parte ca ofițer

Tovarășul Nicolae Ceaușescu felicitând o subunitate fruntașă în pregătirea de luptă și politică (1952).

În grupajul de manifeste originale de pe acest panou se detașează vibrantul apel de solidarizare: *Frate, tovarășe!*

„Înainte de a înfige baioneta în dușman, uită-te bine la el! Are față suptă și palidă, ca și tine, mâinile îi sînt cu bătătuvi, ca și ale tale, ochii îi sînt oboșiți și scâlțați în lacrimile suferinței, ca și ai tăi!... Pentru ce luptă el?... Pentru a dărîma rînduiala nedreaptă a lumii vechi și pentru a pune în locul ei întocmirea comunistă!”

Panoul central al expoziției, al treilea, cuprinde un document⁶ de mare importanță: cererea adresată oficialităților (ministrului de interne C. Argetoianu) de către deputații socialiști, în numele conducerii partidului socialist, pentru a se ridica sigiliul pus samavolnic, după greva generală din octombrie 1920, pe sala Clubului socialist din str. Sf. Ionică nr. 12. Acest document atestă desfășurarea istoricului Congres I al P.C.R. — cea de-a doua parte a lucrărilor sale — în acest loc.

Panourile ce se succed ilustrează procesul de atragere a maselor de militari de partea luptei revoluționare, preocuparea continuă, consecventă, a P.C.R. pentru realizarea acestui scop, lupta maselor largi populare împotriva reacțiunii și a pericolului fascist, pentru apărarea intereselor vitale ale poporului și independența României. Organele de presă revoluționară militară, editate de P.C.R. și U.T.C. pentru a fi difuzate în rîndul armatei, au îndeplinit un rol important. Se semnalează scrisori din partea

și soldați mai mulți români” (Adresă a M.C.G.I., XI.1919).

„Leon Marinescu, lucrător la fabrica Traian, se află arestat la Jilava... pentru (că...) s-a înrolat în Batalionul revoluționar român format de Racovski la Odesa” (Referat al Curții Marțiale C. 2 A., VIII, 1919).

⁶ Vezi pe larg semnificația majoră a documentului în „Magazin istoric” nr. 5/1971, p. 15–16.

militarilor adresate ziarului „Cazarma”: „S-a constatat că P.C. a înființat revista „Cazarma” în special pentru propagandă comunistă în armată. La nr. 1 din I.1934, s-au găsit 3 scrisori din partea unor militari activi și care scrisori⁷ au fost publicate în revista „Cazarma” (C. II. A. Div. 9, către Inspectoratul regional județul Constanța 17.II.1934). Se atestă apoi amploarea mișcării comuniste în armată prin grafice și situații statistice⁸.

Documentele expuse în continuare relevă atitudinea profund patriotică a partidului comunist, care s-a situat în fruntea luptei pentru apărarea fruntariilor țării. La două zile după intrarea trupelor hitleriste în Praga, în 17.III.1939, P.C.R. declară: „Comuniștii vor lupta cu arma în mână în primele rînduri pentru apărarea României” (2 septembrie 1939). În „Nota asupra mișcării comuniste din ultimul timp” se desprinde proliferarea mijloacelor politice și propagandistice, care corespund amploarei și profunzimii obiectivelor luptei naționale și internaționaliste condusă de P.C.R. „Mijloacele de care uzează în propagandă sa această mișcare sînt extrem de variate și trebuie văzută în manifeste, posturi de radio-emisiune clandestine, nuclee comuniste la sate, orașe și întreprinderi, propagandă de la om la om, diverse broșuri avînd coperte cu titluri inofensive, ziare... Conducerea Partidului Comunist din România, printr-o circulară dată a împus comuniștilor de a (...) răspunde la concentrare ori de cîte ori sînt chemați (...). Intensitatea propagandei comuniste s-a făcut simțită în special în industria de război și apărare națională, printre familiile concentraților (...) Este tendința de a fi accentuată și în armată”.

Sînt expuse pentru prima oară în circuit public note rezumative, sinteze oficiale în care se subliniază că starea de spirit protestatară, potrivnică arbitrajului fascisto-hitlerist de la Viena, a constituit terenul și substratul psihologic al ridicării în masă a poporului român, a armatei în întregime, împotriva dictaturii militare antonesciene, împotriva Germaniei hitleriste, pentru demnitate națională. În acest sens, revelatori este gruparea pe un panou separat a manifestelor originale (editate de Comitetul regional din Banat al P.C.R.) și a notelor ce sintetizau „adîncă mîhnire ce a stăpînit în aceeași măsură populația civilă și armata (...). Ciuitirea țării (...) act de mare nedreptate făcut țării noastre (...) a contribuit într-o largă măsură la întărirea spiritului combativ și la afirmarea conștiinței naționale”. Exprimînd interesele naționale ale întregului popor, Partidul Comunist Român a condus lupta pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, scoaterea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția antifascistă. Aceasta este și ideea integratoare a materialelor și mărturiilor documentare expuse; un panou cu manifeste originale, adresate poporului român și armatei de către C.C. al P.C.R. și Uniunea patrioților; un panou cu fluturași — aceste mici manifeste, unele lucrute cu mijloace improvizate, cuprinzînd chemările, lozincile cele mai arzătoare — cit și atestările oficiale ce dovedesc orientarea P.C.R. spre insurecția națională, printr-o acțiune internă și o pregătire minuțioasă, în care atragerea armatei a avut o importanță hotărîtoare⁹.

Un ciclu de fotografii relevă vizitatorului treptele perfecționării continui a armatei, după 30 decembrie 1947, pînă în zilele noastre. Două din aceste ilustrații prezintă pe tovarășul Nicolae Ceaușescu în 1952, cînd se afla în fruntea Direcției Superioare Politice a Armatei, înminînd drapelul de luptă unei unități militare și felicitînd o subunitate ce primește drapelul U.T.C. pentru rezultate strălucite în pregătirea politică și de luptă.

Insistînd pe primatul autenticității, organizatorii expoziției, deschisă în 23 aprilie 1971 la Muzeul militar central, pun la dispoziția cercetătorilor interesați în adîncirea problematicii activității P.C.R. în armată un adevărat tezaur de documente care, fără îndoială, coroborate cu alte mărturii, pot contribui la alcătuirea unei lucrări aprofundate de sinteză.

⁷ Corespondenți din Reg. 83 I. Cluj, Reg. Art. grea Timișoara și Bat. pionieri de munte Miercurea Ciuc.

⁸ „În general numărul suspecților din contingentul 1935 este în creștere cu 5 fașă de contingentul 1934. Numărul extremiștilor de stînga este în creștere, în raport cu numărul extremiștilor de dreapta (garda de fier, hitleriști) care este în descreștere; proporția cea mai ridicată, din numărul total al suspecților o formează: comuniștii 43%, etc. (sinteză contra-informativă C.I.A. 1934)”
„Din efectivul trupelor C.I.A. de 38 885 se găsesc raportați pe întreg teritoriul și la toate trupele 239 de comuniști ceea ce ne dă un procent de 0,60%”.

(Bul. inf. C.I.A., dec. 1933).

Telegrama cifrată, cu nr. 63567/1932, adresată circular inspectorilor regionali de poliție, precizează „o recrudescență a activității comuniste, atît în ce privește organizarea pe centre regionale cit și executarea propagandei prin toate mijloacele. Este de remarcat acțiunea tineretului comunist care prin excursii organizate, șin ședințe, se dedau la manifestațiuni și sistematic desfășoară o propagandă activă în pătura rurală și armată (...), culegînd și comunicînd toate datele asupra stării de spirit — în special al armatei — care poate fi folosită în dezvoltarea acțiunii comuniste”.

⁹ „Marele Slat Major este informat că în ultimul timp conducerea mișcării comuniste din țară a dat dispoziții tuturor organizațiilor în subordine ca toți membrii și simpatizanții mișcării să strîngă arme și munițiuni; se recomandă ca armamentul și munițiile să se procure, p_z cit posibil, de la unitățile armatei, utilizîndu-se în acest scop elementele comuniste ... din armată” (notă informativă nr. 344.978 din 17.III.1944).